

III. PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

PRAWO FINANSOWE

Sprawy budżetowe

Budżet na rok 1962 po trzydniowych obradach plenarnych Sejmu został uchwalony, podobnie jak budżety na dwa poprzednie lata, przed początkiem roku budżetowego. Ustawa budżetowa na rok 1962 z 22 XII 1961 r. (Dz. U. 60/334) ustala dochody budżetu państwa w kwocie 249 mld, a wydatki — 246 mld zł. Kwota ta obejmuje 216 mld dochodów i 213 mld wydatków budżetu centralnego. Budżety terenowe zamykają się kwotą 61 mld. Na dochody budżetów terenowych składają się: 33 mld pochodzące ze źródeł przekazanych budżetom terenowym na stałe i 28 mld: z udziałów w dochodach budżetu centralnego (22 mld), z dotacji na budownictwo mieszkaniowe (6 mld) i z dotacji wyrównawczych (0,3 mld). W porównaniu z budżetem na 1961 r. dochody budżetów terenowych pochodzące ze źródeł budżetu centralnego zostały obniżone do 46% ogólnej sumy ich dochodów. Zeszłoroczną formę dotacji z budżetu centralnego zastąpiono udziałami w dochodach tego budżetu. Udziały te płyną przede wszystkim z podatku obrotowego od przedsiębiorstw centralnych (z wyjątkiem przemysłu cukrowniczego) — 12,6 mld zł, podatku od wynagrodzeń — 7,2 mld i wpłaty z zysków przedsiębiorstw centralnych — 2,4 mld (w tym m. in. od przedsiębiorstw handlowych MHW — 1 mld, przedsiębiorstw przemysłu gumowego — 0,5 mld). Globalny procent udziałów wynosi: w podatku obrotowym — 21%, w podatku od wynagrodzeń — 56% i we wpłatach z zysku — 65%. Wysokość udziałów poszczególnych województw kształtuje się bardzo różnie i jest określona procentowo i kwotowo. To ostatnie oznacza, że ustalona w budżecie dla każdego województwa suma dochodów z poszczególnego źródła jest w zasadzie kwotą stałą, którą budżet terenowy ma zagwarantowaną. Pewna elastyczność takiej kwoty wynika z postanowienia ustawy budżetowej, która stanowi, że jeżeli dochody z udziałów będą niższe od ustalonej kwoty więcej niż o 2%, to niedobór do wysokości 98% kwoty pokryje skarb w formie dotacji, a jeżeli dochody przekroczą 103% tej kwoty, to nadwyżka pozostanie w budżecie centralnym. Taka konstrukcja udziałów pozwala na traktowanie ich jako dotacji (od — do) z 5% tolerancją zależną od stopnia sprawności, w jakim organy finansowe realizują dochody budżetu centralnego. Wysokość udziałów jest określona na rok.

Ustawa budżetowa zawiesza na rok 1962 postanowienia art. 29 prawa budżetowego i upoważnia Radę Ministrów [R. M.] do przyznawania dodatkowych kredytów z nadwyżki budżetowej oraz ministra finansów [m. f.] m. in. do wprowadzania zmian wywołanych pokryciem niedoboru środków obrotowych przedsiębiorstw na 1 stycznia 1962 r., zwiększeniem dotacji przedmiotowych spowodowanym przekroczeniem planów. Również m. f. został upoważniony do podziału dochodów i wydatków bieżących na paragrafy, a wydatków inwestycyjnych na rozdziały i paragrafy. Zmiana prawa budżetowego przez ustawę budżetową może być wskazówką, że istnieje rzeczywista potrzeba wprowadzenia zmian do ustawy o prawie

budżetowym, zwłaszcza takich, które dotyczą sposobu wyrażania w budżecie wyników finansowych działalności przedsiębiorstw państwowych.

Uchwała RM (M. P. 62/267) upoważniła prezesa RM i m. f. do dysponowania rezerwą budżetu centralnego, z tym, że wysokość każdorazowego przeniesienia kredytu dokonywanego przez prezesa RM nie może przekraczać 10 mln zł, a przez m. f. — 3 mln zł. Jeżeli zwiększenie kredytu z rezerwy następuje w wykonaniu ustaw, rozporządzeń lub uchwał RM, wówczas rezerwą dysponuje m. f. Na ministra finansów przeniesiono uprawnienie do przenoszenia kredytów pomiędzy częściami budżetu centralnego.

Za zakłady budżetowe uznano: wojewódzkie, powiatowe i miejskie ośrodki sportu, turystyki i wypoczynku oraz Zakład Hodowli Zwierząt PAN w Łomnie-Las (M. P. 70/299), Domy Wypoczynkowe Instytutu Badań Jądrowych w Kowarach i w Jeziorowskich (M. P. 66/285), Ośrodek Wczasowy Ministerstwa Finansów w Jastrzębiej Górze (M. P. 9/55) oraz jednostki gospodarki mieszkaniowej podległe prezydiom rad narodowych, gospodarujące zasobami o powierzchni użytkowej lokali od 10 do 60 tys. m². Dla tych ostatnich określono szczególne zasady i tryb rozliczania z budżetami terenowymi (M. P. 25/120). Stworzono nowy typ środków specjalnych p. n. „Koordynacja branżowa przemysłu kruszywa naturalnego” (M. P. 80/335).

Uchwała RM o czynach społecznych (M.P.80/333), tj. dobrowolnej działalności ludności, która udziela na nie własnych środków finansowych, przewiduje pomoc państwową udzielaną przez prezydium rad narodowych ze środków budżetowych oraz z funduszy celowych pozostających w dyspozycji organów centralnych lub terenowych. Rozmiary pomocy państwowej nie powinny przekraczać w stosunku do wartości kosztorysowej realizowanego zadania określonego procentu, który się waha od 15% (zagospodarowanie pomelioracyjne metodą nawożenia) do 60% (budowa dróg państwowych, ulic w miastach, szkół dla nauczycieli). W stosunku do czynów społecznych w zakresie radiofonii i telewizji obowiązują odrębne przepisy.

Fundusz płac centralnych i terenowych organów administracji państwowej, wymiaru sprawiedliwości i prokuratury oraz jednostek i zakładów budżetowych nie może w poszczególnych kwartałach przekraczać *fu* rocznych kredytów na płace, a oszczędności powstałe wskutek nieobsadzenia etatów nie mogą być wykorzystane na podwyżki dla osób zatrudnionych. Od powyższych zasad są dopuszczalne wyjątki w ściśle określonych przypadkach (M.P.28/135).

Ukazały się przepisy o rachunkowości budżetowej, dotyczące wszelkiego rodzaju jednostek, którym powierzono wykonywanie zadań w zakresie dochodów i wydatków budżetowych lub środków specjalnych. Obejmują one w poszczególnych rozdziałach następujące sprawy: organy finansowe i dysponenci kredytów, rachunki bankowe, finansowanie budżetowe, rozliczenia między budżetami, przepisy kasowe dla jednostek i zakładów budżetowych, środki rzeczowe, wpłaty, wypłaty, podstawowe zasady prowadzenia księgowości, księgowość jednostek i zakładów budżetowych, księgowość małych jednostek, księgowość rejestrowa, księgowość organów finansowych, inwentaryzacja, sprawozdawczość i okresy przejściowe. Przepisy zawierają także 65 wzorów ksiąg, kart, rejestrów, sprawozdań itp. (M. P. 17/87 i 2/4/62). Znowelizowano przepisy regulujące sprawę składu i zakresu czynności komisji inwentaryzacyjnych oraz przechowywania dowodów przez jednostki gospodarki społecznej (M. P. 72304).

Instrukcja m. f. reguluje tryb przeprowadzania rewizji finansowo-księgowej w jednostkach i zakładach budżetowych oraz organach finansowych prezydiów rad

narodowych i obejmuje zakres, planowanie, przygotowanie i zasady wykonywania rewizji, postępowanie porewizyjne i sprawozdawczość, a w części szczegółowej normuje ogólną analizę działalności jednostki budżetowej, rewizje obrotów kasowych i rachunków, gospodarki materiałowej i inwentarzowej, dochodów i wydatków oraz księgowości, sprawozdawczości, a także rewizję w jednostkach spełniających funkcje nadzoru, finansowania i rewizji (M. P. 16/86).

Dochody podatkowe

Zryczałtowane formy poboru podatków ulegają dość częstym zmianom. Na nowo uregulowany ryczałt w postaci kart podatkowych (Dz. U. 1/2) dla 72 rodzajów rzemieśl-specjalności dotyczy świadczeń wykonywanych przy zatrudnieniu nie więcej niż jednego pracownika najemnego i jednego członka rodziny (nie licząc małżonka) lub — dwóch członków rodziny. Obejmuje on rzemieślników głównie w miejscowościach do 5000 mieszkańców, a w innych — przede wszystkim prowadzone przez nich zakłady usługowe. Cena karty zależy od miejscowości (8 grup) i ilości zatrudnionych osób. Ryczałt może być wypowiedziany, jeżeli podatnik wprowadzi władzę w błąd, nie wydaje i nie przechowuje rachunków, a także w przypadku „osiągnięcia... obrotu niemożliwego do uzyskania w warunkach dopuszczających opłacanie podatków w tej formie”. Unormowano na nowo ryczałtowe opodatkowanie spółdzielni pracy prowadzących zakłady usługowe i zatrudniających w każdym najwyżej 5 członków przy obrocie do 700 tys. zł. Wysokość ryczałtu zawartego w 22 tabelach zależy od rodzaju usług, ilości zatrudnionych członków i rodzaju miejscowości; ryczałtem były objęte pierwotnie 4 specjalności (M. P. 40/200/60), następnie 15 (M. P. 12/63), obecnie 22 specjalności (M. P. 57/251). Również członkowie powyższych spółdzielni zatrudnieni w zakładach usługowych opłacają ryczałt miesięczny od wynagrodzeń otrzymywanych od spółdzielni (Dz. U. 22/108,48/256). Dla handlu artykułami spożywczo-rolnymi, który może być objęty ryczałtem, przywrócono poprzednią granicę obrotu, podnosząc ją do 540 tys. zł (Dz. U. 17/89), a dla osób trudniących się wędzeniem ryb (RPiE 2/1960, s. 379) z 400 do 600 tys. zł (Dz. U. 3/14). Dla niektórych zakładów rzemieślniczych świadczących usługi wprowadzono możliwość ryczałtowego opodatkowania przy zatrudnieniu 2 czeladników, a w miejscowościach do 25 tys. mieszkańców — 2 czeladników i 2 pracowników najemnych (Dz. U. 34/172).

W podatku obrotowym opodatkowano nadmierne ubytki napojów winnych (M. P. 26/125) i spirytusu (M. P. 50/218), dostosowano wysokość stawki dla przedmiotów zbytku (od 13,5% do 15%) do podniesionej stawki ogólnej (Dz. U. 6/45), zniesiono obniżoną stawkę od obrotów widowiskowo-rozrywkowych (Dz. U. 30/147), zwolniono od podatku przychody z hodowli jedwabników (M. P. 7/35) oraz z wylęgu i hodowli małej ilości drobiu nie prowadzonych w ramach gospodarstwa rolnego (Dz. U. 2/10), a także warsztaty szkoleniowo-produkcyjne prowadzone przez zakłady doskonalenia rzemiosła (M. P. 83/348); jednostkom uspołecznionym, od których podatek obrotowy nie przekracza 300 tys. zł rocznie, zezwolono na uiszczanie go w okresach miesięcznych (M. P. 66/286). Ustalono wysokość i sposób rozliczania różnic budżetowych w związku ze zmianą wysokości i podziałem marż w handlu uspołecznionym (M. P. 16/84). Przedsiębiorstwa nieuspołecznione są obowiązane prowadzić księgi handlowe, jeżeli ich obrót roczny przekracza 1200 tys. zł (Dz. U. 37/189), a osoby osiągające przychody z wylęgu i hodowli drobiu nie prowadzonych w ramach gospodarstwa rolnego — księgę podatkową nr 10 (Dz. U. 2/9, M. P. 8/43).

Organizacje polityczne, społeczne i zawodowe uzyskały szerokie ulgi podatkowe. Zwolniono od podatku obrotowego świadczenia bibliotek, czytelni, sanatoriów i domów wypoczynkowych, stołówek, bufetów, kas pracowniczych, podejmowaną działalność artystyczną, oświatową i wycieczkową, organizacje sportowe itd. Niektóre świadczenia podlegają podatkowi obrotowemu w wysokości ustalonej w uchwale RM. Podatek dochodowy organizacje społeczne, jeżeli nie są zwolnione, opłacają według specjalnej skali, która wynosi przy dochodzie 10—120 tys. zł 5%, a przy dochodzie ponad 15 mln zł — 5060 zł czyli 33%) oraz 6% od nadwyżki ponad 15 mln (M. P. 21/95). Organizacje te posiadają prawo dokonywania odpisów amortyzacyjnych (M. P. 21/103).

Podatek od wynagrodzeń został obniżony dla pracowników zatrudnionych w administracji centralnej, w organizacjach społecznych i w gospodarce nieuspołecznionej (Dz. U. 2/11), w przedsiębiorstwach geologii, geodezji i kartografii oraz w spółdzielniach pracy (Dz. U. 3/16), w przedsiębiorstwach kopalnictwa węgla, rud i surowców chemicznych (Dz. U. 3/17) i wreszcie na statkach i wszystkich dotychczas nie objętych ulgami przedsiębiorstwach (Dz. U. 5/36); najwyższa stawka wynosi obecnie 15%. W związku z tym straciły moc przepisy dotyczące przodowników pracy na statkach rybołówstwa morskiego (M. P. 24/118).

Podatek dochodowy dla powszechnych spółdzielni spóżywców „Społem” został podniesiony do 4% zysku (M. P. 8/40); dla osób osiągających przychody z wylęgu i hodowli drobiu nie prowadzonych w ramach gospodarstwa rolnego, jeżeli nie korzystają ze zwolnienia, ustalono ryczałt roczny wynoszący od 8 do 14 zł od jednej nioski, zależnie od ogólnej ich ilości (Dz. U. 2/10).

Podatkami gruntowymi są obciążone według zasad specjalnych przychody osiąmane przez rolników z hodowli lisów i norek („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1960, nr 2, s. 378) raz z wylęgu i hodowli drobiu. Fermy indyckie i gęsie oraz mniejsze ilości ptactwa na fermach kurzych i kaczych nie podlegają podatkowi, a nadwyżki opłacają od 7 do 13 zł od jednej nioski, zależnie od ogólnej ilości niosek (Dz. U. 2/7). Ulgi inwestycyjne przedłużono do końca 1963 r. oraz podniesiono ich granicę do 50 tys. zł (M. P. 66/284). Organy finansowe zostały upoważnione do skracania przedawnienia prawa do „korekty” wymiaru z 3 lat do 1 roku w przypadku ujawnienia ukrytych gruntów lub fikcyjnego ich rozdrobnienia (M. P. 83/347).

W różnych podatkach dokonano następujących zmian: spółdzielnie „Samopomoc Chłopska” zostały zwolnione na okres 2—3 lat od podatków od operacji nietowarowych i podatku dochodowego od nowoorganizowanych zakładów usługowych na niektórych terenach oraz uzyskały prawo do ulg w podatku dochodowym z tytułu nakładów inwestycyjnych poniesionych na urządzenie tych zakładów (M. P. 75/318); ulgowe zasady opodatkowania kótek rolniczych rozciągnięto na okres bezterminowy oraz zastosowano je do powiatowych kótek rolniczych (M. P. 14/75); ulgi inwestycyjne dla rzemiosła rozciągnięto na niektóre rodzaje usług dla ludności (Dz. U. 20/101); ulgi dla prywatnych zakładów międlenia słomy lniaanej i konopnej przedłużono do 1963 r. włącznie (M. P. 22/108); rozszerzono ulgowe opodatkowanie twórczości lub działalności plastycznej (M. P. 40/188); zwolniono od podatku od nieruchomości budynki pozostające w administracji zarządów budynków mieszkalnych (M. P. 22/107). Na nowo uregulowano sprawę przedpłat na zaliczki na podatki obrotowy i dochodowy (Dz. U. 27/133). Od podatku miejskiego zwolniono lokale spółdzielni zajęte przez zakłady świadczące usługi dla ludności i zakłady gastronomiczne sprzedające napoje alkoholowe do 18Vo oraz zajęte na działalność kulturalno-oświatową (M. P. 51/223).

W zakresie postępowania podatkowego i egzekucyjnego na wsi objęto postępowaniem przymusowym zobowiązania na rzecz Państwowego Funduszu Ziemi (Dz. U. 4/20) oraz przyznano odpowiednim organom gromadzkich rad narodowych prawo wstrzymywania jeden raz egzekucji podjętej przez poborcę skarbowego (M. P. 21/102) i udzielania ulg w podatku gruntowym z tytułu kłęsk żywiołowych o charakterze masowym w granicach kwoty określonej dla gromady przez prezydium powiatowej rady narodowej (Dz. U. 13/64). Radom gromadzkim w 11 powiatach przekazano wymiar podatku gruntowego oraz opłaty elektryfikacyjnej (Dz. U. 52/290), a wszystkie rady gromadzkie zostały zobowiązane do przyjmowania podań w sprawach podatku gruntowego (M. P. 60/262). Sołtysi otrzymali dodatkowe wynagrodzenie w wysokości 5% od zainkasowanych przez nich zaległości za lata poprzedzające rok wpłaty (M. P. 55/246).

W dziedzinie opłat ukazały się rozporządzenia w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. 24/118), w sprawie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne dla członków spółdzielni pracy opłacających zryczałtowany podatek od wynagrodzeń oraz dla bagażowych (Dz. U. 26/127) i w sprawie cennika opłat za pobyt i usługi w izbie wytrzeźwień (Dz. U. 21/104). Poza tym ustalono postępowanie wymiarowe i poborowe dotyczące opłat melioracyjnych (M. P. 7/39), zmieniono opłaty za przemiał gospodarczy zbóż (M. P. 71/300), wyznaczono termin płatności opłaty elektryfikacyjnej (M. P. 63/272), określono wysokość opłat ustalanych przez dzierżawcę obwodu łowieckiego za odstępowaną zwierzynę i wysokość opłat pobieranych przez zarządców obwodów lub terenów łowieckich od osób wykonujących polowanie (M. P. 82/345). Wysokość opłaty rocznej za użytkowanie terenu państwowego określa cennik ustalany przez prezydium powiatowej rady narodowej (Dz. U. 32/159). Wprowadzono opłaty za świadczenia udzielane przez domy małych dzieci zależne od wynagrodzenia lub przychodu szacunkowego z gospodarstwa rolnego przypadającego na członka rodziny (M. P. 27/130).

Ustawa z 14 VII 1961 r. o gospodarce terenami w miastach i osiedlach wprowadza obowiązek osób fizycznych i prawnych będących właścicielami terenów pokrywania kosztów pierwszego urządzenia ulic i placów komunikacyjnych oraz części kosztów innych urządzeń komunalnych (wodociągowych, kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych) odpowiadającej wzrostowi wartości ich nieruchomości powstałemu wskutek wybudowania tych urządzeń; koszty budowy mogą być pobierane w formie opłat rocznych (Dz. U. 32/159).

Prawo celne normuje ustawa z 14 VII 1961 r. Zawiera ona upoważnienie do wprowadzania przez RM ceł na towary oraz przez ministra handlu zagranicznego — celnych opłat manipulacyjnych oraz za czynności organów celnych (Dz. U. 33/166). Stawki celne dotyczące bielizny, samochodów, tworzyw sztucznych, kosmetyków i przyborów piśmiennych zostały zmienione (Dz. U. 4.0/206).

Finanse przedsiębiorstw

Zasady gospodarki finansowej przedsiębiorstw przemysłowych i ich zjednoczeń objętych planowaniem centralnym, unormowane na lata 1962—1965 („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 2, s. 370), rozciągnięto na ministerstwa przemysłowe i niektóre inne z wyłączeniem ministerstw: żegluga, handlu wewnętrznego, szkolnictwa wyższego, obrony narodowej, spraw wewnętrznych i finansów (M. P. 24/114). W wykonaniu tych zasad wprowadzono dla przedsiębiorstw przemysłowych i ich zjednoczeń objętych planowaniem centralnym obo-

wiązek sporządzania rocznych i kwartalnych planów normatywów środków obrotowych, określono zakres i sposoby ustalania normatywów poszczególnych składników środków obrotowych (materiałów, półfabrykatów i produkcji w toku, wyrobów gotowych, towarów i nakładów przyszłych okresów), określono pojęcie pasywów stałych (z tytułu płac, ubezpieczeń społecznych, rozliczeń międzyokresowych biernych, dostaw oraz wpłat z zysku do budżetu i na rzecz jednostki nadrzędnej) oraz sposoby ich ustalania (M. P. 27/131). Dla poszczególnych rodzajów przedsiębiorstw przemysłowych objętych planowaniem centralnym ustalono procent pokrycia normatywu środków obrotowych funduszami własnymi i pasywami stałymi w granicach od 30% (obrót towarowy) do 85% (przedsiębiorstwa ministerstwa komunikacji, z wyjątkiem PKP), z tym, że pozostałość jest pokrywana kredytem bankowym (M. P. 24/115), a także dla niektórych przedsiębiorstw (M. P. 67/290) rozliczających się w trybie uchwały z 5 II 1955 r. (M. P. 21/205/55). Sprawę weryfikacji zysków i strat uregulowano na nowo (M. P. 24/116).

Uchwała RM o zasadach gospodarki finansowej na lata 1962—1965 została zmieniona przez wyłączenie z niej postanowień dotyczących zjednoczeń przedsiębiorstw państwowych i ogłoszenie uchwały RM z 11 X 1961 r. w sprawie gospodarki finansowej zjednoczeń przedsiębiorstw objętych planowaniem centralnym (M. P. 79/329). Zjednoczenia ustalają dla przedsiębiorstw wskaźniki akumulacji finansowej, wysokości zysku i jego podziału, wysokości amortyzacji i jej podziału, analizują wyniki działalności finansowej przedsiębiorstw, zatwierdzają bilanse i zamknięcia rachunkowe, publikują sprawozdania o wynikach finansowych branży itp. Zjednoczenia posiadają fundusze: statutowy, rezerwowy, inwestycyjny i administracyjny, mogą tworzyć i dysponować funduszem postępu technicznego i częścią funduszu amortyzacyjnego przedsiębiorstw oraz tworzyć fundusz gwarancyjny na pokrywanie kosztów napraw gwarancyjnych wyrobów produkowanych przez przedsiębiorstwa. Fundusz statutowy równa się wartości środków trwałych zjednoczenia i ewentualnej równowartości normatywu środków obrotowych. Fundusz rezerwowy wynosi 10% planowanych odpisów na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa: podniesienie tej granicy wymaga zgody m. f. Tworzy go się z części zysków przedsiębiorstw, a w ich braku — z dotacji budżetowej, z nadwyżek środków obrotowych przedsiębiorstw na początku roku, z pozostałości środków zjednoczeń (na rachunku rozliczeń z budżetem i funduszu amortyzacyjnego). Fundusz rezerwowy służy na pokrycie niedoboru środków obrotowych przedsiębiorstw na początku roku, na dokonanie rozliczeń z budżetem z tytułu wpłat z zysku i z przedsiębiorstwami z tytułu dotacji, na gwarancje bankowe, fundusze inwestycyjno-remontowe przedsiębiorstw itd.; wypłaty dla przedsiębiorstw mogą mieć formę dotacji lub pożyczki. Na fundusz inwestycyjny zjednoczenia przeznacza się część amortyzacji przedsiębiorstw i ewentualną część wpłat z zysku przedsiębiorstw oraz dotację z budżetu. Fundusz administracyjny, z którego pokrywa się koszty utrzymania zjednoczenia, powstaje z wpłat obciążających koszty własne przedsiębiorstw w procencie ustalonym przez m. f. dla ministerstw, przez ministerstwa — dla zjednoczeń i przez te ostatnie — dla przedsiębiorstw. Ustalona przez zjednoczenie część funduszu amortyzacyjnego przedsiębiorstw podlegająca przekazaniu do zjednoczenia pozostaje w całości lub w części w jego dyspozycji; jeżeli w części — to pozostała część jest odprowadzana na rachunek amortyzacji scentralizowanej. Omawiana uchwała reguluje finansowanie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych i własnej działalności gospodarczej zjednoczeń oraz finansowanie przez zjednoczenia wiodące wydatków wynikających z porozumień branżowych. Wpłaty z zysku przedsiębiorstw do budżetu wpływają do zjednoczenia, które przelewa je do budżetu

po potrąceniu środków przypadających na fundusz rezerwowy oraz dotacji na straty, na fundusz zakładowy i fundusz rozwoju. Zjednoczenie może zlecić przedsiębiorstwu bezpośrednio dokonywanie wpłat z zysku do budżetu. Na podstawie omawianej uchwały m. f. określił (M. P. 95/403) szczegółowe zasady gospodarki finansowej tych zjednoczeń.

Uchwała RM z 26 VII 1961 r. ustala zasady gospodarki finansowej przedsiębiorstw przemysłu terenowego i wykonawstwa inwestycyjnego objętych planowaniem terenowym (M. P. 64/276). Podejmowana produkcja wyrobów lub świadczenie usług powinny zapewnić osiągnięcie 5% zysku bądź mieścić się w granicach 5% rentowności całego przedsiębiorstwa; nie dotyczy to wyrobów, dla których roczny narodowy plan gospodarczy przewiduje dotacje przedmiotowe. Zysk przedsiębiorstwa podlega weryfikacji: niezależny od działalności przedsiębiorstwa (zmiany cen, płac, składek itp.) wpłaca się do budżetu wojewódzkiego, a nieprawidłowy (naruszenie przez przedsiębiorstwo obowiązujących zasad gospodarowania) wpłaca się po połowie — do budżetu właściwej rady narodowej oraz do właściwego zjednoczenia lub budżetu wojewódzkiego na fundusze inwestycyjno-remontowe przedsiębiorstw; pozostały zysk, zwany prawidłowym, dzieli się na wpłatę do budżetu oraz na odpisy na fundusze: zakładowy, rezerwowy i rozwoju. Wpłaty z zysku pobiera się według stawki progresywnej, której wysokość zależy od udziału nakładów osobowych w całości nakładów i od rentowności określonej w skalach dla poszczególnych grup przedsiębiorstw. Na fundusz rezerwowy, który nie może przekraczać 10% rocznego funduszu płac, odpisuje się część zysku w wysokości ustalonej przez prezydium rady narodowej, nie wyżej 2% rocznego funduszu płac. Z funduszu tego pokrywa się straty. Jeżeli strata przekracza wysokość posiadanego funduszu, wówczas o różnicę pomiędzy posiadanym funduszem i stratą bank zmniejsza środki na płace; brakującą zaś sumę na wypłatę wynagrodzeń przedsiębiorstwo otrzymuje z rezerwy budżetu rady w formie pożyczki spłacanej w okresie do 12 miesięcy. Przy braku warunków pozwalających na spłatę pożyczki, prezydium rady wojewódzkiej, za zgodą m. f. może przekształcić pożyczkę na dotację. Pozostałą część zysku przeznacza się na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa, który ponadto obejmuje nadwyżki środków obrotowych i ewentualne dotacje rady narodowej. Z funduszu rozwoju pokrywa się normatyw środków obrotowych, a nadwyżkę ponad normatyw przeznacza się na fundusz inwestycyjno-remontowy. Ten ostatni, służący na pokrycie kapitalnych remontów i inwestycji, jest tworzony z części funduszu amortyzacyjnego i rozwoju, z pozbycia się środków trwałych, z odszkodowań ubezpieczeniowych, z dotacji itd. Amortyzację dzieli prezydium rady pomiędzy fundusz inwestycyjno-remontowy i wpłatę do budżetu terenowego. Banki finansujące działalność eksploatacyjną mogą udzielać przedsiębiorstwom kredytów na inwestycje. Odrębne zasady gospodarki finansowej wprowadzono dla przedsiębiorstw gospodarki komunalnej (M. P. 43/197).

Unormowano zasady i wysokość odpisów amortyzacyjnych środków trwałych w przedsiębiorstwach państwowych działających według zasad rozrachunku gospodarczego i spółdzielczych, z wyjątkiem rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Stawki amortyzacyjne zgrupowano w 731 pozycjach. Stawka składa się z części przeznaczonej na wymianę i z części na kapitalne remonty środków trwałych. Jeżeli remonty kapitalne są finansowane ze środków obrotowych, to odpisuje się tylko część przeznaczoną na wymianę. Odpisów dokonuje się przez cały czas użytkowania środków trwałych, włącznie z przerwami w użytkowaniu, i w terminach miesięcznych w wysokości 1/12 kwoty rocznej amortyzacji, z wyjątkiem

przedsiębiorstw gospodarki rolnej, które dokonują odpisów raz na rok od stanu środków trwałych na koniec roku gospodarczego (M. P. 97/408).

W 1961 r. obowiązywały specjalne przepisy dotyczące finansowania inwestycji i kapitalnych remontów jednostek państwowych (M. P. 11/60, 28/133), realizacji inwestycji szybko rentujących się związanych z postępowaniem technicznym lub rozwojem produkcji eksportowej albo zastępującej import oraz innych drobnych inwestycji nie objętych narodowym planem gospodarczym (M. P. 11/61), dotyczące dokonywania zmian w pokryciu finansowym inwestycji (M. P. 36/168), planowania i uruchamiania środków na finansowanie inwestycji i kapitalnych remontów jednostek objętych budżetami terenowymi (M. P. 2/15) oraz obliczania, odprowadzania i rozliczania amortyzacji, a także odprowadzania dochodów z likwidacji środków trwałych przedsiębiorstw państwowych (M. P. 31/150). Przepisy dotyczące rozliczeń z budżetem centralnym z tytułu zysków i strat w 1961 r. zostały znowelizowane (M. P. 24/117). Jeżeli chodzi o przedsiębiorstwa, w których stwierdzono w 1961 r. prowadzenie nierzetelnych ksiąg i sprawozdań finansowych, przez co uniemożliwiono ustalenie rzeczywistego wyniku, to ustaloną na podstawie nie zatwierdzonego sprawozdania wpłatę do budżetu państwa z tytułu zysków podwaja się, a dotację podmiotowe na pokrycie strat oraz na fundusz rozwoju zmniejsza o połowę. Minister finansów może zarządzić wpłatę do budżetu całości zysku i zwrot całej udzielonej dotacji podmiotowej (M. P. 12/66). Przepisy dotyczące uruchamiania przez Ministerstwo Finansów środków na finansowanie inwestycji w 1961 r. dla jednostek powiązanych z budżetem centralnym (M. P. 93/416/60) zostały w przereklamowanej formie przedłużone na dalsze lata (M. P. 94/401).

Fundusz zakładowy w państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych został uregulowany na nowo, a dotychczasowe postanowienia („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 2, s. 371) uchylono. Składa się on z funduszu zasadniczego i dodatkowego. Fundusz zasadniczy, wynoszący 2% osobowego funduszu płac, tworzą przedsiębiorstwa, które zaplanują i osiągną wynik co najmniej równy wynikowi roku poprzedniego. Nieosiągnięcie takiego wyniku powoduje progresywne zmniejszanie funduszu aż do utraty prawa do funduszu zakładowego gdy pogorszenie wyniku przekroczy 20%. Takie zasady dotyczą także przedsiębiorstw, które osiągną planowany wynik wprawdzie gorszy od zeszłorocznego, lecz oparty na wskaźnikach jednostki nadrzędnej wynikających z narodowego planu gospodarczego. Jeżeli przedsiębiorstwo zaplanuje i osiągnie wynik lepszy od zeszłorocznego, a dla niektórych przedsiębiorstw — lepszy od planowanego, wówczas tworzy ono nadto dodatkowy fundusz zakładowy, obliczany od różnicy pomiędzy wynikiem osiągniętym w danym roku i w roku poprzedzającym (albo za ponadplanową rentowność). Obliczenia dodatkowego funduszu zakładowego dokonuje się na podstawie specjalnej tabeli uzależniającej odpis na fundusz dodatkowy od procentu poprawy rentowności oraz według podanych w rozporządzeniu wzorów obliczeń (Dz. U. 9/49).

Zmieniono lub wprowadzono nowe przepisy dotyczące funduszu zakładowego w kopalniach węgla (Dz. U. 9/50), w przedsiębiorstwach kopalnictwa rud żelaznych i nieżelaznych (Dz. U. 9/51), w przedsiębiorstwach Zjednoczenia Przemysłu Budowy Maszyn Ciężkich (Dz. U. 22/107), w jednostkach PKS (Dz. U. 34/169), w przedsiębiorstwach transportu samochodowego (Dz. U. 34/170), w przedsiębiorstwach budowlano-montażowych i geologicznych, w samodzielnych oddziałach wykonawstwa inwestycyjnego i w pracowniach konserwacji zabytków (Dz. U. 41/209) oraz w przedsiębiorstwach przemysłu terenowego (Dz. U. 30/144). Środki funduszu zakładowego w części przeznaczanej na budownictwo mieszkaniowe dla pracowników

podlegają odprowadzeniu na zakładowy fundusz mieszkaniowy (Dz. U. 19/95). Do pracowników umysłowych w państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych objętych planowaniem centralnym stosowana jest nowa uchwała RM o funduszu premiovym, która określa warunki tworzenia i wysokość funduszu (zasadniczego i dodatkowego) oraz zasady przyznawania i wypłaty indywidualnych premii (M. P. 14/73). Również na nowo uregulowano fundusz zakładowy na rok 1961/62 w państwowych gospodarstwach rolnych (M. P. 81/341).

Została znowelizowana instrukcja m. f. w sprawie doprowadzania do porównywalności wyników gospodarczych przedsiębiorstw przemysłowych oraz obliczania dodatkowego funduszu zakładowego (M. P. 20/94) oraz zarządzenie m. f. dotyczące Funduszu Postępu Technicznego (M. P. 29/142). Przepisy dotyczące finansowania wydatków za osiągnięcia ekonomiczne załóg rozciągnięto na PLL „Lot” (M. P. 28/132).

Dla przedsiębiorstw — zarządów budynków mieszkalnych („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 2, s. 372) określono szczegółowo zasady i tryb rozliczeń z budżetami terenowymi z tytułu dopłat budżetowych i zysku oraz dokonywania odpisów na fundusz rozwoju i fundusz napraw (M. P. 21/101). Unormowano na lata 1962—1965 sposób rozliczeń środków obrotowych w państwowych przedsiębiorstwach gospodarki rolnej, podległych i nadzorowanych przez Ministerstwo Rolnictwa (M. P. 91/385) oraz w pomocniczych gospodarstwach rolnych jednostek budżetowych (M. P. 91/386).

Wydano przepisy dotyczące finansowania ośrodków informacji technicznej i ekonomicznej (M. P. 26/127), finansowania urządzeń towarzyszących (m. in. szkoły, sklepy, apteki, zakłady usług rzemieślniczych, uzbrojenie terenu) w miejskim budownictwie mieszkaniowym (M. P. 78/325) oraz ustalania stawek i trybu finansowania i kontroli prawidłowości dotacji przedmiotowych (M. P. 34/158).

Ukazała się obszerna instrukcja m. f. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przeprowadzenia rewizji w przedsiębiorstwach państwowych i ich jednostkach nadrzędnych utrzymywanych z wpłat przedsiębiorstw (M. P. 87/374). Zarządzenie m. f. w sprawie zasad prowadzenia księgowości, inwentaryzacji, sporządzania sprawozdań finansowych i przechowywania dowodów księgowych zostało dwukrotnie znowelizowane (M. P. 26/128, 72/304). Postanowienia dotyczące rewizji finansowo-księgowej państwowych jednostek organizacyjnych zostały zmienione, m. in. w części odnoszącej się do wynagrodzeń rewidentów (M. P. 87/370). Zmieniono warunki powoływania na stanowiska rewidentów (M. P. 74/370).

Majątek państwowy

Znowelizowana ustawa o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości reguluje wysokość odszkodowań i umów kupna nieruchomości gruntowych i budynkowych objętych jej działaniem (Dz. U. 5/30). Ustawa ma zastosowanie także w przypadku wypłaty drobnym właścicielom odszkodowań za nieruchomości, które zostaną przejęte na własność państwa z mocy samego prawa na obszarach uznawanych przez RM za obszary urbanizacyjne (Dz. U. 32/159). Przejęcie na własność państwa opuszczonych gospodarstw rolnych powoduje umorzenie zobowiązań podatkowych i pożyczek bankowych wykorzystanych na inwestycje w przejętym gospodarstwie, a w stosunku do właścicieli gospodarstw opuszczonych, lecz nabytych na podstawie przepisów o reformie rolnej rodzi odpowiedzialność właściciela za zniszczenia i ubytki stwierdzone w tym gospodarstwie (Dz. U. 39/198). Unormowano sprawę przekazania niektórych nieruchomości spółdzielniom Samopomocy Chłopskiej (M. P. 85/358) oraz zawieszono spłatę ceny kupna nieruchomości

nabytych przez członków spółdzielni produkcyjnych i wniesionych w całości jako wkład do spółdzielni (M. P. 85/359). Wprowadzono stawki ryczałtowe za 1 m² powierzchni użytkowej pobierane w 1961 i 1962 r. przy sprzedaży spółdzielniom mieszkaniowym domów mieszkalnych z budownictwa rad narodowych (M. P. 21/96).

Obieg pieniężny i kredyt

W wykonaniu postanowień prawa bankowego („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 2, s. 373) zostały ogłoszone trzy uchwały RM, które ustalają podstawowe zadania Banku Inwestycyjnego, Banku Rolnego i PKO. Odrębne uchwały RM zatwierdzają statuty tych instytucji (M. P. 9/47—52). Podstawowym zadaniem wymienionych banków jest zapewnienie najbardziej efektywnego i zgodnego z dyrektywami narodowych planów gospodarczych gromadzenia i wykorzystania środków finansowych przeznaczonych: w BI na inwestycje, z wyjątkiem inwestycji objętych zadaniami innych banków, a w BR — na gospodarcze potrzeby rolnictwa i leśnictwa i na inwestycje rolnictwa oraz leśnictwa i przemysłu drzewnego. BR prowadzi sprzedaż państwowych nieruchomości rolnych. Banki są, we właściwym im zakresie działania, organami doradczymi i opiniodawczymi centralnej i terenowej administracji gospodarczej, a m. f. składają określone przez niego sprawozdania. Statuty banków normują podstawowe czynności, organizację, gospodarkę finansową i rachunkowość każdego banku. BI gromadzi środki pieniężne na inwestycje, finansuje i kontroluje inwestycje oraz kredytuje przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego. BR w szerokim zakresie finansuje lub kredytuje działalność eksploatacyjną i inwestycyjną państwowych jednostek rolnych, leśnych i przemysłu drzewnego, finansuje i kredytuje rolnicze spółdzielnie produkcyjne, kółka rolnicze, spółki wodne i inne zrzeszenia chłopskie w zakresie produkcji i inwestycji, udziela kredytów inwestycyjnych ludności wiejskiej, refinansuje spółdzielnie pożyczkowo-oszczędnościowe i kontroluje działalność finansową obsługiwanych jednostek. Banki działają na zasadach rozrachunku gospodarczego. Każdy bank posiada fundusze: statutowy (po 1,5 mld zł), rezerwowy i specjalne. Fundusz rezerwowy tworzy się do wysokości funduszu statutowego z części zysku banku i jest przeznaczony na pokrycie ewentualnych strat bilansowych. Funduszami specjalnymi są fundusz inwestycyjno-remontowy i socjalny. Zysk bilansowy banków przeznacza się w 50% na wpłatę do budżetu, a w pozostałej części na zasilenie funduszu statutowego, rezerwowego i specjalnych, a jeśli fundusze te osiągnęły określoną dla nich wysokość — na wpłatę do budżetu państwa. PKO obsługuje ludność gromadząc oszczędności, prowadząc obrót czekowo-przekazowy i działalność pożyczkową na zakup artykułów trwałego użytku oraz szerzy ideę oszczędności. Fundusze PKO (fundusz statutowy 300 mln zł) i podział zysku są regulowane w taki sam sposób jak banków, z tą różnicą, że 50% zysków oddziałów PKO otrzymują wojewódzkie rady narodowe (M. P. 26/126). Zarządzenie m. f. nadało statut Bankowi Gospodarstwa Krajowego (M. P. 9/53), do którego należą czynności likwidacyjno-windykacyjne dotyczące własnej działalności banku z okresu przedwojennego, okupacyjnego i po wyzwoleniu oraz dotyczące zlikwidowanych instytucji kredytowych. Gospodarka finansowa BGK jest oparta na zasadach przyjętych dla innych banków; fundusz statutowy wynosi 4,5 mln zł.

Od 1962 r. obowiązują nowe granice i warunki udzielania kredytu bankowego na budownictwo mieszkaniowe ze środków własnych ludności zależne od charakteru inwestora i rozmiaru mieszkania; kredyt na jedno mieszkanie waha się — w miarę

zwiększania się jego rozmiaru — od 131,5 do 50 tys. zł M. P. 75/316). Wysokość kredytu bankowego na budownictwo mieszkaniowo-pensjonatowe nie może przekraczać 50% wartości kosztorysowej całości robót budowlanych i instalacyjnych, najwyżej 250 tys. zł na jeden dom mieszkalny (M. P. 47/212).

Dla celów obliczania premii dla posiadaczy skarbowych bonów inwestycyjnych ustalono koszty materiałów potrzebnych na wybudowanie 4-izbowego domu mieszkalnego w wysokości 130 566 zł dla 1959 r. (M. P. 1/5) i 140 473 zł dla 1960 r. (M. P. 38/176). Jeżeli chodzi o premie w budownictwie wiejskim, związane z posiadaniem bonów, to dla 1960 r. ustalono koszt budowy budynku inwentarzowego na 105 729 zł, a stodoły — na 73 453 zł (M. P. 38/174).

Oprocentowanie kredytów długoterminowych udzielanych przez BR na cele gospodarki chłopskiej wynosi 1%, jeżeli chodzi o kredyty dla gospodarstw zakupywanych na niektórych terenach z państwowych nieruchomości rolnych, dla spółdzielni na tworzenie funduszy własnych przeznaczonych na inwestycje, na odbudowę gospodarstw na ziemiach odzyskanych i na poczet wpływów Funduszu Rozwoju Rolnictwa (M. P. 24/113). Odsetki pobierane przez spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe od średnioterminowych (do 5 lat) pożyczek inwestycyjnych na urządzenia warsztatowe dla rzemiosła prowadzonego na wsi, w osiedlach i w miastach, z wyjątkiem miast wojewódzkich i miast stanowiących powiaty, wynoszą 3% w stosunku rocznym (M. P. 7/36).

Unormowano warunki zawierania umów najmu lub dzierżawy lokali, budynków i terenów pod budowę z cudzoziemcami dewizowymi w kraju (M. P. 86/367) oraz eksploatację nieruchomości stanowiących ich własność (M. P. 40/187). Wprowadzono nowe przepisy dotyczące opłaty przewozu osób na trasach zagranicznych (M. P. 68/294). Specjalne przepisy dotyczą dysponowania częścią zagranicznych środków płatniczych uzyskiwanych przez rzeczników patentowych (M. P. 56/248).

Ubezpieczenia

Od 1962 r. wchodzi w życie rozporządzenie RM w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń od następstw nieszczęśliwych wypadków i odpowiedzialności cywilnej z ruchu pojazdów mechanicznych (Dz. U. 55/311) oraz zarządzenie m. f. w sprawie taryfy i poboru składek (M. P. 98/412).

Wydano normy szacunkowe do ustalania w obowiązkowym ubezpieczeniu sum ubezpieczenia mienia ruchomego i ziemiopłodów dla indywidualnych gospodarstw rolnych i rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz sum ubezpieczenia mienia ruchomego dla członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Normy te można przeglądać w biurach inspektoratów powiatowych PZU (M. P. 4/27). To samo dotyczy taryfy składek za ubezpieczenie od skutków szkód wyrządzonych przez grad, przymrozki wiosenne, huragany i powodzie (M. P. 12/64). Ustalono wysokość odszkodowania za szkody wyrządzone w budynku przez pożar, uderzenie pioruna i wszelkiego rodzaju wybuchy na 80% szkody, a przez powódź, huragan, grad, lawiny, trzęsienie, zapadanie i usuwanie się ziemi oraz upadek samolotu — w wysokości 100% szkody, nie wyżej jednak niż suma ubezpieczenia budynku (Dz. U. 3/13). Minister finansów wyjaśnił, z jakich środków pokrywa się koszty usuwania szkód wywołanych zdarzeniami losowymi w nie podlegających obowiązkowi ubezpieczenia obiektach majątku trwałego przedsiębiorstw (M. P. 61/265).

Jerzy Lubowicki